

WYBRANA TERMINOLOGIA PRAWA EUROPEJSKIEGO W JĘZYKU NIEMIECKIM I POLSKIM

Anna Rubinowicz, Warszawa

Anna Rubinowicz jest absolwentką filologii germańskiej Uniwersytetu Warszawskiego (1988) i podyplomowego studium prawa europejskiego przy UW (1992). Pracując w PRiTV, a następnie w biurze korespondenta radia RFN w Polsce, równolegle zajęła się przekładem prawniczym z języka niemieckiego, koncentrując się na problematyce europejskiej. Obecnie pracuje nad przekładem skryptu "Prawo europejskie" dla studentów.

Unia Europejska stworzyła własny system prawny, przyjęty przez państwa członkowskie. System ten posługuje się własną terminologią, bazującą wprawdzie na językach narodowych, ale samodzielną, a co ważniejsze – różną w różnych językach oficjalnych WE. Zatem akty prawne różnią się między sobą w poszczególnych wersjach językowych, co przysparza kłopotów nie tylko tłumaczom, ale i sądom w krajach członkowskich oraz samemu Trybunałowi Sprawiedliwości WE, który musi rozpatrywać wszystkie wersje przepisu. Poza tym zdarza się, że pojęcia prawa wspólnotowego i pojęcia prawa narodowego nakładają się, ale znaczą co innego, np. nazwy aktów prawnych Wspólnoty, o czym poniżej.

Polska dopiero wykuwa swą terminologię prawa europejskiego. Dopiero kiedy stanie się członkiem Unii Europejskiej (UE) i kiedy prawo UE stanie się dla niej wiążące, nasz kraj będzie mieć wpływ na terminologię, a także będzie można mówić o terminologii oficjalnej i obowiązującej. Na razie rangę oficjalną mają jedynie dwa teksty układów między Polską a Wspólnotami, opublikowane w Dzienniku Ustaw, tzn. Układ Europejski (tzw. stowarzyszeniowy) i umowa przejściowa o handlu. Poza tym można co najwyżej mówić o terminologii utartej (zwyczajowej, jak np. nazwy głównych organów) oraz zalecanej przez: URM, prawników, oraz – last but not least – TEPIS, którego członkowie od kilku lat szkolą się na stażach w Służbie Translatorskiej w Brukseli.

Układ Europejski negocjowany był w wersji anglojęzycznej i z tego języka został przełożony na polski. Jak powiedział mi dr Andrzej Wojciechowski, dyrektor zespołu prawnego w Biurze Integracji Europejskiej URM, w negocjacjach często jednak używano języka francuskiego. Wynikają z tego pewne trudności w zakresie terminologii, o których poniżej.

Zgodnie z Kodeksem Tłumacza Sądowego (§ 34), przy tłumaczeniu nazewnictwa i tekstów urzędowych obowiązują następujące kryteria autorytatywności przekładu:

1. wykaz obcojęzycznych nazw instytucji, opublikowany przez międzynarodowe lub krajowe ciało normotwórcze,
2. inna miarodajna publikacja, w tym środki przekazu,
3. sama instytucja, przy czym § 35 mówi, że wersja stosowana przez samą instytucję jest rozstrzygająca. I tu pojawia się problem, ponieważ Komisja Europejska publikuje wprawdzie broszury o Wspólnotach w języku polskim, które mogłyby się stać źródłem terminologii, ale jak się okazuje, ich słownictwo bazuje na przekładach, dokonywanych m.in.

przez stażystów z TEPIS wyłącznie z języka angielskiego. Angielskie słownictwo z zakresu prawa europejskiego pojawiło się dopiero z chwilą przystąpienia Wielkiej Brytanii do WE. Dlatego opieranie się w przekładzie tylko na wersji angielskiej jest niewystarczające. Przykładem jest termin Trybunał Rewidentów Księgowych, bazujący tylko na angielskiej nazwie tego organu: Court of Auditors, podczas gdy po niemiecku nazywa się on der Rechnungshof, a po francusku la Cour de Comptes. Przychyłam się tu do nazwy zaproponowanej przez zespół redakcyjny publikacji pt. "Prawo Wspólnot Europejskich" (wyd. Fundacji Promocji Prawa Europejskiego), mianowicie Trybunał Obrachunkowy, który oparł się na nazwie zakorzenionej w polskim systemie prawa finansowego (izby obrachunkowe) i dokładnie oddającej treść pojęcia obcojęzycznego. Jak dowiedziałam się od współredagującego dr Władysława Czaplińskiego, dyskutowano tylko nad wyborem między sądem, trybunałem i izbą. Wybór padł na trybunał, gdyż we wszystkich nazwach obcojęzycznych mowa była jednak o rodzaju sądu, a nie o izbie (Kammer, chamber itp.). Już z tego przykładu wynika, że rzeczywiście potrzebne jest porównywanie rozmaitych wersji językowych terminologii europejskiej.

Pewne wątpliwości budzą też pojęcia Trybunał Sprawiedliwości i Sąd I Instancji. W języku angielskim oba zawierają słowo Court, czyli właściwie sąd. Jednak już w wersji niemieckiej występują dwa słowa: Gerichtshof oraz Gericht I Instanz; czyli nasze: trybunał i sąd. Dodatkowym argumentem przemawiającym za stosowaniem po polsku różnych pojęć jest odmienny zakres kompetencji obu organów wymiaru sprawiedliwości Wspólnot. Trybunał Sprawiedliwości pełni wielorakie funkcje, w tym np. trybunału konstytucyjnego (interpretacja prawa wspólnotowego, rozstrzyganie sporów między organami), natomiast Sąd I Instancji ich nie ma. Zastosowanie powyższego słownictwa jest więc także zgodne z konwencją polskiego języka prawnego.

Nie istnieją jeszcze oficjalne glosariusze słownictwa z zakresu prawa europejskiego w języku polskim, takie jak wydawane przez Komisję Europejską. Niedawno ukazał się pierwszy tego rodzaju glosariusz, również wydany przez Fundację Promocji Prawa Europejskiego: czterojęzyczny (angielski, francuski, niemiecki i polski) "Słownik terminów Traktatów Europejskich". Mimo że i on nie ma na razie mocy obowiązującej, jednak na pewno można go zaliczyć do "miarodajnych publikacji", o których wspomina punkt 2 § 34 Kodeksu Tłumacza Sądowego. Jednak do tego miana z pewnością pretendują także inne pozycje, np. wydana przez Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego praca "Wspólnoty Europejskie. Stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi" (Warszawa 1992), która proponuje zupełnie inną terminologię, często po prostu dosłowne przekłady z angielskiego. I tak mamy tu do czynienia z zarządzeniem zamiast rozporządzenia oraz z adwokatem generalnym zamiast rzecznika generalnego.

Wybrane pojęcia wraz z omówieniem

acquis communautaire — po niemiecku występuje jako der gemeinschaftliche Besitzstand, w wersji angielskiej zaś wyrażenie to zostało zachowane w brzmieniu oryginalnym, tj. po francusku. Co prawda w polskim tłumaczeniu zdarzały się propozycje terminu opisowego: "to, co nabyte wspólnotowo" (robocza wersja TEPIS), lecz uznano ten

zwrot za zbyt długi i niezręczny jak na termin i postanowiono również zachować brzmienie francuskie. W zależności od odbiorcy ten obcojęzyczny termin w tłumaczeniu polskim można w przypisie wyjaśnić jako "dorobek prawny Wspólnoty, który powinien zostać przejęty przez nowego członka WE".

Verordnung – to rozporządzenie, co jest zgodne z polskim systemem legislacyjnym i zostało usankcjonowane w tekście Układu Europejskiego, a nie regulacja (kalka z angielskiego), ani zarządzenie, które jest terminem mylącym w odniesieniu do naszego systemu, ponieważ jest aktem prawnym niższej rangi. Rozporządzenie jest wydawane natomiast przez Radę Ministrów, podobnie jak czyni to Rada Wspólnot Europejskich UE. Po francusku to reglement, zaś w tekście przekładu Traktatu EWG z 1957 r. występuje to jako zarządzenie.

Richtlinie – to dyrektywa, a nie wytyczna, ponieważ pojęcie to w języku polskim jest zbyt mało kategoryczne.

Amtsblatt der Gemeinschaft – to raczej Dziennik Urzędowy Wspólnoty, a nie – jak w komunikatach M.W.G.z Z: Dziennik Ustaw Wspólnot, żeby nie mylić z nazwą polskiego "Dziennika Ustaw", ani też Dziennik Oficjalny UE, co jest kalką językową z angielskiego i francuskiego Official Journal.

Europäisches Parlament – pierwotnie Zgromadzenie; nie mylić ze Zgromadzeniem Parlamentarnym Rady Europy.

Europäischer Rat – to Rada Europejska, czyli konferencja szefów państw i rządów, zbierająca się co 6 miesięcy, nie mylić z Radą Europy.

Gerichtshof der EG – Trybunał (Sprawiedliwości) WE z siedzibą w Luksemburgu, czego nie należy mylić z Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości w Hadze.

Europäisches Wahrungssystem – Europejski System Walutowy, a nie Monetarny (IKiC), ponieważ istnieje również Międzynarodowy Fundusz Walutowy, a nie Monetarny.

Poniżej przytaczam wybrane terminy w języku niemieckim i polskim z zakresu nazewnictwa Wspólnot i traktatów oraz aktów prawnych WE, nazewnictwa organów Wspólnot, procedur decyzyjnych, wspólnej polityki, rozwiązywania sporów w prawie europejskim oraz terminologii Układu Europejskiego (tzw. stowarzyszeniowego)

NAZEWNICTWO WSPÓLNOT, TRAKTATÓW I AKTÓW PRAWNYCH WE

Europäische Gemeinschaft für Kohle und Stahl; EGKS – Europejska Wspólnota Węgla i Stali; EWWiS

Europäische Wirtschaftsgemeinschaft; EWG – Europejska Wspólnota Gospodarcza; EWG

Europäisches Gemeinschaft (obecnie) – Wspólnota Europejska

Europäische Atomgemeinschaft; EAG; Euratom – Europejska Wspólnota Energii Atomowej; EWEA

Europäische Union; EU – Unia Europejska; EU

Mitgliedstaat, -en – państwo członkowskie

Vertrag über die EWG – Traktat ustanawiający EWG

Einheitliche Europäische Akte – Jednolity Akt Europejski

Fusionsvertrag (FusV) = Vertrag zur Eisetzung eines gemeinsamen Rates und einer gemeinsamen Kommission der Europäischen Gemeinschaften (1965) – Traktat o ustanowieniu wspólnych organów (Traktat o fuzji organów)

primäres/sekundäres Gemeinschaftsrecht – pierwotne/wtórne prawo wspólnotowe

acquis communautaire (der) = gemeinschaftlicher Besitzstand (Traktat o UE, art. B) – *acquis communautaire*; to, co nabyte wspólnotowe (TEPIS – wersja robocza); dorobek prawny Wspólnoty, który musi zostać przejęty przez nowego członka WE (jako przypis)

Verordnung (art. 189 Traktatu EWG, często w tekstach jako V0) – rozporządzenie (art. 22 Ukł. Europ.); nie: regulacja, zarządzenie (IKiC; przekład Traktatu EWG w Zbiorze Dokumentów...)

Entscheidung (art. 189) – decyzja

allgemeine – generalna

individuelle (art. 14 TEWWiS) – indywidualna

Richtlinie (art. 189, często jako RL) – dyrektywa (nie: wytyczna)

Empfehlung (art. 189) – zalecenie

Stellungnahme (art. 189) – opinia

Amtsblatt der Gemeinschaft/EG (art. 191) – Dziennik Urzędowy Wspólnoty Europejskiej ("Prawo WE-..."); w komunikatach MWGzZ (np. 14.04.94) dwie wersje: Dz.U. Wspólnot oraz Dziennik Oficjalny UE (obie raczej błędne)

NAZEWNICTWO ORGANÓW WSPÓLNOT

Europäisches Parlament (art. 4 Traktatu o WE = EWG + UE); pierwotnie (EWWS) Gemeinsame Versammlung, od 1962 EP – Parlament Europejski (pierwotnie: Zgromadzenie – art. 138 Traktatu o EWG)

Rat (art. 4 WE); Ministerrat – Rada

Europäischer Rat – Rada Europejska

Ausschuss der Ständigen Vertreter – Komitet Stałych Przedstawicieli (= COREPER)

EG-Kommission; po Maastricht: **Europäische Kommission** (art. 4 WE) – Komisja (obecnie: Komisja Europejska)

Hohe Behörde (EWWS) – Wysoka Władza

Mitglied der Kommission (art. 157 WE) – Komisarz, członek Komisji

Generaldirektionen Commission – Dyrekcje Generalne; nie: dyrektoriaty ("GW")

Wirtschafts- und Sozialausschuss (art. 4 ust. 2 WE) – Komitet Ekonomiczno-Społeczny ("Prawo WE..." – paralela do naszego KERM); Komitet Gospodarczo-Społeczny (brochure "10 lekcji o Europie")

Ausschuss der Regionen (art. 198 a WE) – Komitet Regionów ("Prawo WE...")

Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften/Europäischer Gerichtshof (art. 4 WE) – Trybunał (Sprawiedliwości) WE/UE ("Prawo WE...")

Generalanwalt (art. 166) – rzecznik generalny ("Prawo WE..."); adwokat generalny (TEPIS, IKiC)

Kanzler (art. 168) – sekretarz ("Prawo WE...")

Gericht erster Instanz (JAE; art. 168 a WE) – Sąd I Instancji ("Prawo WE")

Europäischer Rechnungshof (art. 4 WE) – Trybunał Obrachunkowy ("Prawo WE...");
Trybunał Rewidentów Księgowych (broszura "10 lekcji o Europie")
Europäische Zentralbank (art. 4a WE) – Europejski Bank Centralny
Bürgerbeauftragter (art. 138e ust. 1 WE) – rzecznik praw obywatelskich ("Prawo WE")
Europäische Investitionsbank (art. 4b WE) – Europejski Bank Inwestycyjny (art. 97 Ukł. Europ.;
"Prawo WE...")

PROCEDURY DECYZYJNE

Anhörungsverfahren (art. 149 Traktatu EWG), (= Anhörung des Parlaments) – procedura tradycyjna; konsultacyjna; zasięgnięcie opinii Parlamentu
Verfahren der Zusammenarbeit mit dem Parlament (art. 189 c TWE; art. 7 JAE) – procedura współpracy
gemeinsamer Standpunkt – wspólne stanowisko ("Prawo WE...")
Verfahren der Mitentscheidung des Parlaments (art. 189bTWE) – procedura współdecydowania
Vermittlungsausschuss (art. 189 b ust. 4 TWE) – komitet pojednawczy ("Prawo WE...")

WSPÓLNA POLITYKA

Europäischer Wirtschaftsraum (EWR) – Europejska Przestrzeń Gospodarcza (EWG + EFTA)
Europäische Politische Zusammenarbeit (EPZ) (Ukt. Europ, art. 4) – Europejska Współpraca Polityczna
Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik (GASP), (art. J.8. Traktatu o UE) – zagraniczna i bezpieczeństwa (Prawo WE...)
Wirtschafts- und Währungsunion (WWU) (preambuła do Traktatu o DE) – unia gospodarczo-walutowa (Prawo WE...)
Europäisches System der Zentralbanken (art. 4a TWE) – Europejski System Banków Centralnych ("Prawo WE...")
Binnenmarkt (art. 13 JAE; art. 7a TWE) – Rynek Wewnętrzny (Prawo WE...)
Gemeinsame Agrarpolitik (GAP) – Wspólna Polityka Rolna
Europäisches Wahrungsinstitut (art. 109 f TWE) – Europejski Instytut Walutowy (Prawo WE...)
Europäisches Wahrungssystem (EWS) (art. 109 f TWE) – Europejski System Monetarny (DCiC); ES Walutowy (Prawo WE...)
Subsidiarität (art. B Traktatu o UE) – subsydiarność (Prawo WE...)

ROZWIĄZYWANIE SPORÓW W PRAWIE EUROPEJSKIM

Nichtigkeitsklage (art. 173 TEWG) – powództwo o uchylenie aktu Wspólnoty, skarga o nieważność
Untätigkeitsklage (art. 175 TEWG) – skarga na zaniechanie (Prawo WE...);
Schadensersatzklage (art. 178, 215 TEWG) – powództwo odszkodowawcze
Vorabentscheidung (art. 177 TEWG) – orzeczenie wstępne (brzmienie art. 177); ("Prawo WE..." stosuje też wyrażenie "odesłanie interpretacyjne" dla opisu czynności sądu krajowego w stosunku do Trybunału WE)

TERMINOLOGIA UKŁADU EUROPEJSKIEGO

Europa-Abkommen zur Gründung einer Assoziation zwischen den Gemeinschaften sowie ihren Mitgliedstaaten und der Republik Polen (Bundesgesetzblatt nr 31/1993 z 7.9.1993 s. 1316) – Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie pomiędzy Rzeczpospolitą Polską, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi, z drugiej strony

Interimsabkommen (art. 122 UE) – Umowa przejściowa dotycząca handlu...

Assoziationsrat (art. 102, art.3 ust.2 UE) – Rada Stowarzyszenia

Assoziationsausschuss (art. 106 UE) – Komitet Stowarzyszenia

Parlamentarischer Assoziationsausschuss (art. 108 UE) – Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia

freier Warenverkehr (cz. III UE) – swobodny przepływ towarów

Freizügigkeit der Arbeitnehmer (cz. IV UE; art. 48 WE) – (swobodny) przepływ pracowników

Niederlassungsrecht (cz.IV UE; art. 52-58 WE) – zakładanie przedsiębiorstw (ale – jako że jest to jedna z czterech podstawowych swobód WE – należałoby mówić o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej)

Dienstleistungsverkehr (cz. IV UE; art. 59 nn WE) – świadczenie usług

Plafond, -s (zał. III do UE) – plafon

Kontingent (zał. III do UE) – kontyngent

Erzeugnisse mit Ursprung in/Ursprungserzeugnisse (protokół nr 4 do UE) – produkty pochodzące

befristete Ausnahmeregelungen (art. UE) – Środki wyjątkowe

Finanzzölle (art. 11 UE) – cła o charakterze fiskalnym

Tochtergesellschaft (art. 44 ust. 4 pkt. b UE) – przedsiębiorstwo podległe

Erwerbstätigkeit(en) (art. 44 ust. 4 pkt. c UE) – działalność gospodarcza

Gesellschaft der Gemeinschaft; polnische Gesellschaft (art. 48 ust. 1 UE) – przedsiębiorstwo Wspólnoty; przedsiębiorstwo polskie

Präferenzbehandlung gewähren (art. 50 UE) – preferencyjnie traktować

in Schlüsselpositionen beschäftigtes Personal (an. 52 ust. 2 UE) – personel kluczowy

selbständige Erwerbstätigkeit (art. 60 ust. 1 UE) – samozatrudnienie

beherrschende Stellung (art. 63 ust. 1 UE) – pozycja dominująca

staatliche Beihilfe, -n (art. 63 ust. 4 UE) – pomoc publiczna

Angleichung der Rechtsvorschriften (art. 68 UE) – zbliżanie ustawodawstwa

Geschäftsordnung (art. 103 ust. 3 UE) – regulamin

BIBLIOGRAFIA

Traktaty i akty prawne:

1. Traktat w sprawie utworzenia EWG: wersja polska i francuska – Zbiór Dokumentów PISM, 1957, nr 112.
2. Treaties establishing the European Communities (wraz z Traktatami o EWEA i EWWS, JAE i in.): wersja angielska – Luxembourg, Orfice for Official Publications of the EC, 1987.

3. Europäische Gemeinschaft, Europäische Union: wersja niemiecka Traktatu o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej i Traktatu o ustanowieniu Unii Europejskiej – Thomas Laufer, EG, EU; Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 1992.
4. Umowa przejściowa o handlu: wersja polska – Dz. U. nr 17/92 z 28.2.1992 (załącznik) Układ Europejski: wersja niemiecka – Bundesgesetzblatt Nr. 31/1993 vom 7.9.1993 wersja polska i angielska – Dz. U. nr 11/94 z 27.1.1994 (załącznik)
5. Prawo Wspólnot Europejskich. Dokumenty i Orzecznictwo. Pod red. W. Czaplińskiego, R. Ostrihansky'ego i A. Wyrozumskiej, Warszawa 1994 (tamże: wersja polska Traktatu o WE i Traktatu o UE).
6. Jednolity Akt Europejski: wersja polska — Jan Barcz, Jednolity Układ Europejski, PISM.

Słowniki:

1. Słownik Terminów Traktatów Europejskich. Francusko-niemiecko-angielsko-polski. Fundacja Promocji Prawa Europejskiego, Warszawa 1994.

Inne:

1. 10 lekcji o Europie, Komisja WE – Dokumentacja europejska (wersja polska), Luxembourg 1992.
2. Europarecht von A-Z, hrsg. Reimer von Borries, dtv 5056.
3. Wspólnoty Europejskie. Informator. IKiC HZ, Warszawa 1992.
4. Kodeks tłumacza sądowego, TEPIS 1991
5. Pieńkos Jerzy, Przekład i tłumacz we współczesnym świecie. Warszawa 1993
6. Listy terminologiczne TEPIS